

ՀԱՅԿԱՅԻՐ ԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԱՅԼՆ

ԲԱԺՆԱԳՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Բաժնորդագիրը որոշել թողուած է բաժնորդի կամքին .
Ամերիկայի համար կընդունուի ամսական մինչև 20 սենթ
Պարսկաստանի » » » 40 կոպէկ
Եւրոպայի և այլ տեղերի համար » » » 1 ֆրանկ
Հատով կը ծախուի ամեն տեղ 10 սանթիմ
Տնօրէնութիւնն ինք կը վճարէ լրագիրը զրկելու փոստի ծախքը :
Նամակ և ծրար պէտք է զրկել հետեւեալ հասցէով . M. POR-
TOUKALIAN, rédacteur du journal Arménia. MARSEILLE (France)

Դ ՏԱՐԻ ԹԻՒՒ 70

1889 ՅՈՒՆԻՍ 8
ՄԱՅԻՍ 27 (Հ.Տ.)
ՇԱՐԱՊ

ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

Խմբագրութիւնը, եթէ հարկ համարի, համառօտելով և կա-
մասամբ միայն կը հրատարակէ իրեն զրկուած գրութիւններն :
Պարտաւոր չէ վերագործունել չհրատարակուած ձեռագիրներն :
Ծանուցումներ կընդունուին հայերէն և ֆրանսերէն լեզուով :
Ծանուցման 1 միջակ գիրը 1 սանդիմ կարծէ : 1 զլխագիրը 2
սանդիմ :

Les annonces, en français et en arménien, sont reçues aux bureaux de la
Rédaction (Rue Vacon, 50)

ԲՈՎԱՆ ԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Նդեռագործութիւններն Արմենիայի մէջ
էն Անգլիայի Խորհրդարանն . — Դարեան
Վ. Ի քարոզն ի Սաբաւա . — Թիւրքիան
լուրեր . — Քեօսքի ճակի Հայերն . — Արտա-
սանմանի լուրեր . — Ծանուցումներ :

ՆԴԵՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՆ

ԱՐՄԵՆԻԱԻ ՄԷՋ

ԵՒ ԱՆԳԼԻԱԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ

Մայիս 28ին երեքշաբթի երեկոյ
Անգլիայի Երեսփոխանական ժողո-
վին մէջ հետեւեալ հարցադրու-
մներն եղան .

Պր. ՊԱՅՄ ռուբը ելնելով ժողովին
ուղարկութիւնն հրաւիրեց Արմենիայի
մէջ վերջերս եղած եղեռնագոր-
ծութիւններին վրայ, և Պէրլինի դաշ-
նագրութիւնն իշխեցունելով ըսաւ .
Թիւրք կառավարութիւնը պարտա-
ւորութեան տակ է այդ դաշնագր-
քով իւր Սիւսական գաւառների մէջ
բարենորոգումներ մտցնելու համար .
նաեւ այդ գաւառների բնիկների
հիւսիսայիններէն եկած տեղեկագիր-
ներն որ վերջին Կապոյտ տետրակին
մէջ կերելին, 1881ին հրատարակ-
ուած են : Այս վերջին մէկ քանի շաբ-
թուան միջոցին լրագիրներին մէջ
տեսնուած հեռագիրներն յաջորդա-
բար կիսաշուքներն մեզ Ձեռքէն դնելի և
մանաւանդ Քիւրդ ցեղերի եղեռնա-
գործութիւններն, գիւղեր այրուած,
կիներ առեւանգուած են և գիւղա-
պետի մը վրայ քարիւղ թափելով
ողջ ողջ այրած են : Ուրեմն անուրա-
նայի և պարզապէս ճանչցուած մի
ճշմարտութիւն է այս թէ Թիւրք կա-
ռավարութիւնը բնաւ աշխատած չէ
բարենորոգում մտցնելու որ գործա-
դրել խոստացաւ 1878ին : 1881էն ի
վեր է որ բնաւ պաշտօնական ունէ
տեղեկութիւն առած չենք այս մա-
սին, և մեր կառավարութիւնն ալ
ունէ մի ցոյց չըրաւ Թիւրք կառավա-
րութեան, ի բաց առեալ 1886ին ը-
րած մի ցոյցը . սակայն այս մասին
վերաբերեալ բանակցութիւններն և
գրութիւններն ալ երբեք խորհրդա-
րանին չեն երկայացան : Կը պահանջեմ
որ 1880 և 1881ի Կապոյտ տետրակ-
ներին գիւմալ լինի ուր պիտի տես-
նուի որ այդ ամեն եղեռնագործու-

թիւններ հաստատուած են բրիտա-
նական հիւսիսային տեղեկագրու-
թեամբ : Մինչ ցարդ Թիւրք կառա-
վարութիւնը բնաւ չանք չըրաւ այդ
գործիւթիւն ունեցող չարիքների ա-
ռաջքն առնելու . նա Հայերի ամե-
նեւին արտօնութիւն չտար զէնք ու-
նենալու և գործածելու, մինչդեռ
Հայոց թշնամիներն կատարելապէս
զինուած են, Հայաստանի ամեն կող-
մերն Ձեռքէլ գաղթականներով լե-
ցուց, որով մարդ կը փորձուի հաւա-
տալ թէ Թիւրք կառավարութեան
միակ քաղաքականութիւնն է հետե-
ւիլ այն նպատակի որ տարիներ ա-
ռաջ իւր նախարարապետներէ մին ա-
ռաջագրած էր . այսինքն Հայենական
խնդրէն ողջապէս միակ միջոցն է
Հայերն ոչնչացնել ըսած էր : Տարա-
կոյս չկայ որ Թիւրք կառավարու-
թիւնը մեծ ուսիսութիւն կզգայ երբ
կը տեսնէ թէ քրիստոնեայ ժողովրդ-
դին թիւը օրէ օր կը պակսի և կը
կարծէ որ այս միջոցով ամբողջ երկի-
րը կընայ մահմետականներով լեցու-
նել : Կը պնդեմ որ քննութիւն բաց-
ուի այս եղած եղեռնագործու-
թիւնները վրայ, և եթէ հաստատ-
ուի որ իրօք այդ ամենքն տեղի ու-
նեցած են, յայնժամ բրիտանական
կառավարութիւնը ցոյց ընելով Դը-
րան դիմելու և պահանջելու է Պէր-
լինի դաշնագրութեան անմիջական
գործադրութիւնը Հայենական խնդ-
րին համար լուրտ Սոլդատերի ունեցած
յոթարարմութիւնն մի արարքով շատ
լաւ բացատրուեցաւ . այն էր որ
Պէրլինի վրայ վերջին մէջ բնակող եր-
կու Հայ պարսնների տունը կոխեցու-
խուղարկեց մեր ոստիկանութեան մի
պաշտօնեայն, քանի ալ պարսներ
Հայերէն մի լրագիր կը հրատարա-
կէին որ թէ և շատ չափաւոր լեզ-
ուով, բայց այդ լրագրի լեզուն ալ
հասկնալի չէր եղած Թիւրք կառավա-
րութեան որով և կը գրգռուէր : Ձեռ-
կարող առանց յուղուելու լինել որ
մեր ոստիկանութիւն մի օտար կա-
ռավարութեան (Թուրքին) ձեռք խա-
ղալիկ եղաւ, որ գաղթականութիւն է
համայն աշխարհի և որի համար կը
ցաւում որ այժմեան մեր կառավա-
րութեան իշխանութիւնն անարժան
ձեռքի մէջ կը գտնուի (հակառակ
կառավարութեան ծախսարարութիւն-

ներ) : Մի ամենափոքր նշոյլ անգամ
չկայ որ մեզ ապացուցանէ թէ Թիւրք
կառավարութիւնն իւր ժողովրդի վի-
ճակը բարոքեղութեամբ ունեցած է .
բայց կարծեմ որ շատ մեծ և որոշ
արդիւնքներ կընար յառաջ գալ եթէ
Թիւրքին իշխեցուցած ըլլային որ 12
տարի առաջ իւր բռնած այս ըն-
թացք պատերազմ յառաջ բերաւ իւր
Եւրոպական գաւառների մէջ . հե-
տեւապէս եթէ նոյն ընթացքը յա-
մուռութեամբ շարունակէ, դարձեալ
կընան նոր աղէտներ և մի նոր պա-
տերազմ առաջ բերել, որ այն ատեն
խնդիրն շատ դժուար և փափուկ մի
կերպարանք կառնէ նոյն իսկ մեր
երկրի համար թերեւս (հաւանու-
թեան աղաղակներ) : Վերջապէս կա-
ռավարութիւնն ամեն միջոց ի գործ
դնելու է Թիւրքներն զգուշացնելու
համար զի մի օր միսատէրութիւններն
թերեւս Դրան հարցունեն, և կընան
ալ հարցունել, թէ երբ ի գործ պի-
տի դնէ 1878ին ստանձնած պարտա-
կանութիւններն (հաւանութեան ա-
ղաղակներ) :

ՍԸՐ ՃՕՆ ՔԷՆԱՎՈՒԹԷ խօսք առ-
նելով ըսաւ . Հայենական խնդիրն
մեր երեսփոխանական ժողովի առջեւ
միակողմանի է, հետեւապէս առանց
կառավարութեան թէ՛ պահպանողա-
կաններն և թէ՛ ազատականներն այս
խնդրի վրայ միանալու են, քանզի
մենք Անգլիացիներն էինք որ Հայե-
րէն եւ քաղցեցինք Ռուսիայի գիրկն
կիսալիւր իրենց վերկութիւն գտնել
կը յուսային . այսպէս ուրեմն Մեծն
Բրիտանիա ամենամեծ պատասխանա-
տուութիւն ստանձնած է այս մասին,
և անգլիական ամբողջ ժողովուրդն
պարտաւոր է ամեն պարագայի մէջ
Հայոց համակրութիւն և կարեկցու-
թիւն ցոյց տալու . հետեւապէս մեր
կառավարութիւնն ալ պարտի ամեն
բարոյական ազգեցութիւն բանեցնել
ի նպատակ Հայոց . նաեւ պէտք է ժո-
ղովիս հաղորդել գործերի ճշգրիտ
վիճակը որ միայն մեր հիւսիսային
տեղեկագրութեամբ կընայ ըս-
տացուիլ և կառավարութիւնն ալ
պէտք է որ անպատճառ ժամ առաջ
նկատի առնէ այս կէտ :

ՍԸՐ ՃԷՅՄՍ ՖԷՐԻԻՍԵՐՆ (Արտա-
քին գործերի պաշտօնէի խորհրդա-
կան) հետեւեալ կերպով պատասխա-

նեց . Չափազանց կը ցաւում եթէ Ա-
պերտինի Պատուարժան երեսփոխան
(Պրն. Պրայս) կը կարծէ թէ ես չեմ
մասնակցիր այն կարեկցութեան որ
ինք այնչափ ցոյց կուտայ Արմենիայի
ժողովրդին : Փոքր Ասիայի չափազանց
ողբալի վիճակը, Թիւրք կառավա-
րութեան տկարութիւնը և եղեռնա-
գործութիւնների գոյութիւնը, ամեն
կառավարութեան պատկանող պաշտօ-
նեաներէն ընդունուած ճշմարտութիւն-
ներ են . սակայն յուսալի է ինձ կարծել
թէ գործերի վիճակը այնչափ գէշ չէ
այժմ որչափ էր ասկէ առաջ . քան-
զի Սուլթանի կառավարութիւնը կը
ջանայ Հայերն պաշտպանել մի առե-
լի լաւ վարչութիւն մտցնել աշխա-
տելով, անարժան պաշտօնեաներն
պաշտօնանկ ընելով ու անոնց տեղ
հաւատարիմ և արժանաւորներն ընտ-
րելով . և ես կը սիրեմ հաւատար որ
նոյն իսկ Սուլթանի ջերմագին բաղ-
ձանքն ալ այս է . այսու հանգերձ
ժողովրդ խաբած պիտի լինի թէ որ
ըսեմ թէ այդ ամեն ջանքերն բաղ-
ձացուած արդիւնքն յառաջ բերած
են կամ թէ վատթար կառավարու-
թիւնների ու ատոնցմէ յառաջ եկած
գործադր հետեւանքներն չանենք չեն
երեւիր այժմ : Փոքր Ասիայի համար
բաղձացուած բարեկարգութիւններն
դեռ շատ հեռի կը տեսնուին հիմ-
նարկուած լինել . ի վերայ այդ ա-
մենայնի, շատ զգործաւոր պիտի թը-
ւին այն պատմուած եղելութիւններ,
եթէ մեծապէս չեն չափազանցուած :
Պր. Պրայս լրագիրներին մէջ կարգա-
ցած է թափառիկ Քիւրդերի արած
չարիքներն և եղեռնագործութիւն-
ներն Հայոց գիւղերին մէջ . ի մէջ այ-
լոց կը պատմուի թէ մի հարս ողջ ողջ
խաչած են . բայց ես կը կարծեմ որ
այդ մասնաւոր գէպք տեղի ունե-
ցած չէ : Ապերտինի պատուարժան
երեսփոխանն առելի նոր տեղեկու-
թիւն ստանալ կուզէ, որին պատաս-
խանելով կըսեմ թէ անշուշտ թա-
գուհու կառավարութեան ներկայա-
ցուցիչներն ժամանակ առ ժամանակ
կը տեղեկագրեն և մեր կառավարու-
թիւնն ալ տեղեկութիւններ կստա-
նայ Փոքր Ասիայի և Արմենիայի մէջ
գտնուող պաշտօնեաներէն որոնք կա-
րող են զանազանել ճշմարտութիւնը
ստուգելէն . բայց այժմեան կառա-

վարութիւնը պատասխանատու չկը-
նար ինքն 1881էն յետոյ չհրատա-
րակուած տեղեկագրութիւններէ ժա-
մանակամիջոցին համար :

1881էն մինչ 1885 , 3 տարու ժա-
մանակամիջոցի տեղեկագիրներն չհը-
րատարակուեցան , և նոյն ինքն Ա-
պերտինի պատուարժան երեսփոխանն
(Պրն. Պրայս) ալ կառավարութեան
պաշտօնի մէջ կը գտնուէր , սակայն
վստահ եմ որ նոյն ատեն կառավա-
րութիւնն իրաւացի պատճառներ ու-
նէր այն տեղեկագիրներ չհրատարա-
կելու . ըստ այնմ նոյնչափ զօրաւոր
պատճառներ ալ այժմ կրնան գըտ-
նուիլ որ տեղեկագիրներն չհրատա-
րակուին : Յատկաւ չէ ներկայացու-
նել Օսմանեան տէրութեան պաշտօ-
նեային իրր կախաղանի արժանի
մարդիկ , և թագուհու կառավա-
րութեան հասած լուրերն հոչա-
կել ըստ աշխարհի . այն լուրեր
որոնք Փոքր Ասիայի վատթար կա-
ռավարութեան դժբաղդ հետե-
անքներն են եղած : Աւելի արդիւնք
կրնայ ձեռք բերուիլ Բ. Դրան գի-
մուսներ ընելով և խորհուրդներ տա-
լով քան թէ այդ կառավարութիւն
չարամիտ և անկարող ցոյց տալով
աշխարհի առջեւ : Ժամանակ առ ժա-
մանակ մասնաւոր հանգամանքների
մէջ դիմած ենք Բ. Դրան , և այդ
գիմուսներ միշտ ապարդիւն չեն մը-
նացած : Դաւով այս վերջին դէպքե-
րի , Սըր Ուիլիամ Հոպսօթի հրահանգ-
տրութեցաւ որ Դրան դիմէ և ներկա-
յացնէ այն դէպքեր , երբ անոնց մա-
սին կատարեալ և մանրամաս տեղե-
կութիւն ստանայ : Ահա այսպէս է
Մեծն Բրիտանիայի քաղաքականու-
թիւնը Թուրքիայի հետ . եթէ յար-
մար պարագայներ ներկայանան , թա-
գուհու կառավարութեան պարտքն
է ի հարկին գիմուսներ ընել և խը-
րատներ տալ Սուլթանի կառավա-
րութեան . բայց այդ գիմուսներ և
խորատներ եւս մի այնպիսի ճամբով
պէտք է ընել որ աւելի հնազանդու-
թիւն յառաջ բերեն քան հակառա-
կութիւն : Անկից ալ մեծ սխալ չի
կրնար լինել , երբ արեւելեան մի
տէրութեան ինքնակալին անձնատի-
րութիւնը վերադարձուլ անոր հետ
արհամարհանքով վարուին համայն
աշխարհի առջեւ : Մեզ ստիպմամբ կը
թելադրեն որ կառավարութիւններն
հրատարակեն միանալու և քննութիւն
ընելու Հայոց խնդրին վրայ . բայց
քանի որ Պէրլինի դաշնագրին հա-
մեմատ Մեծն Բրիտանիայի ունեցած
պարտականութիւնն հաւաքական մի
պարտականութիւն է , թագուհու
կառավարութիւնն նոյն դաշնագրի
համեմատ իրաւունք չունի Օսմանեան
պետութեան դործերին միջամտել
առանձնակի : Նաեւ շատ ալ դժար
բան է այսպիսի հանգամանքների մէջ
եւրոպական պետութիւնների հաւա-
քական մի դործողութեան ձեռք բե-
րելն . մանաւանդ որ , առանց ան-
հրաժեշտ կարեւորութեան եւրո-
պական պետութիւնների հաւաքու-

կան դործողութեան դիմելը Օս-
մանեան կառավարութիւնը աւելի
ուժէ ձգել ըսել կը լինի այդ արհա-
մարհական ընթացքով , որ բառնալու
մեծ բաղձանք ցոյց տուի արդէն .
գուցէ այդպիսի մի արհամարհական
ընթացք պատճառ դառնայ նորա
իշխանութեան զօրավիգներն աւելի
եւս կորսնցունելու : Ահա այսպիսի
նկատումներով կը կարծեմ թէ մինչև
որ դործը ծայրայեղութեան չհասնի ,
պէտք չկայ թելադրուած ցոյցերն ը-
նելու : Հայոց ունեցած արժանի
գիրքէն չկրնար յուսացուիլ որ քիչ
ժամանակի մէջ պիտի կարենան նոքա
վայելել քաղաքակրթութեան եր-
ջանկութիւնը : Տեսնեմք թէ դործե-
րի վիճակը ինչ է : Ձկայ մի գաւառ-
որի բնակիչներն մի առանձին ցեղ
լինին . հետեւապէս Հայերն տարբեր
ազգերէ ու տարբեր կրօններէ եղող-
ներն մէջ խառնուած են , որոնք քա-
ղաքակրթութեան կամ բարբարոսու-
թեան աստիճաններին համեմատ դա-
սակարգութեամբ իրարմէ կը զանա-
ղանուին , և պարսկական սահմանա-
գրիւնն ալ մօտ լինելուն համար ,
չափազանց դժար է այն թափառիկ
ցեղերի (Բուրգերի) դործած անգը-
թութիւններն ու եղեռնադործու-
թիւններն արգելել , որոնք գիւղերի
վրայ յարձակելով կը կողոպտեն և
ամեն չարիք կը հասցնեն իրենց դը-
րացիներին : Անշուշտ կը լինէք և Ձեզ
անձանց չէ թէ քիչ ժամանակ յա-
ռաջ նոյն իսկ այս կղզու մէջ Սիով-
տիացիներն շատ անգամ մեր երկիր
կը կոխէին - Յիշեցէք մի անգամ որ
նոյն իսկ այսօր երկու քուր կղզիներ
լին մէջ (Անգղիա և Իրլանտա) կը-
րօնական հակաթիւնութիւն կը տիրէ .
թէպէտ քաղաքակրթութեան չնոր-
հովն սանձուած է այդ հակաթիւն-
ութիւն , բայց դարձեալ հոն (Իրլանտա)
ալ երբեմն աղէտալի դէպքեր կը
պատահին : Կարծեմ պէտք չէ այն-
չափ խիստ լինել մի երկրի մէջ պա-
տահած անկարգութիւններն համար ,
մանաւանդ մի այնպիսի երկրի որ
բաւական յետ մնացած է : Թագու-
հու կառավարութիւնը իրեն վերա-
բերող պատասխանատուութիւնների
մասին ո՛չ անկողմ դռնուած է և ո՛չ
ալ պիտի գտնուի այս խնդրի նկատ-
մամբ . հետեւապէս իւր պարտք կա-
տարելու մասին թող վարուած ալ
չէ , և յարմար առիթների մէջ պէտք
եղածն իմացուցած է Սուլթանի կա-
ռավարութեան նոյն իսկ Սուլթանին
և իւր պետութեան օգտին համար ,
որպէս զի այս անկարգութիւնների
առաջին առնելու խնամք տանի : Կը
սիրեմ հաւատալ որ մեր բրած դի-
մուսներ ապարդիւն մնացած չեն , և
եթէ պատուարժան երեսփոխանին
(Պրն. Պրայսի) յանձնարարած ձեռովը
ըրած լինէինք , աւելի վաւ յառաջ
պիտի դար քան բարիք : (Հաւանու-
թեան աղաղակներ) :

(Շաքուհակեյի)

ԴՈՒՐԵԱՆ Վ. Ի ՔԱՐՈՉՆ Ի ՍՈՒՉԱԽԱ

Սուբառան վսեմ Ապետ վարդերես
Կ. Բրուկզուրեան զրկած լինելով մեզ հե-
տեւալը , շնորհակալութեամբ կը հրա-
տարակենք :

Հայրենակիցներէս շատերի առա-
ջարկութեամբ կուգամ Արմէնիայի
Պատուարժան ընթերցողներին ներ-
կայացունել մի քանի գլխաւոր մա-
սերն այն քարոզի որ Արթ. Եղիշէ
վարդապետ Դուրեան խօսեցաւ ապ-
րիլ 1ին , Սուչաւայի Հայոց եկեղեցուն
մէջ : Այդ կերպով ցոյց տուած կը լի-
նինք թէ Ամեն Պատրիարքին և իր
առաքեալի տեսութիւններն որչափ
սխալ և վնասակար են : Արթ. վար-
դապետը իւր քարոզ սկսու հայրե-
նապետութեան վրայ մի գեղեցիկ ճա-
ռախօսութեամբ որ բաւական ժա-
մանակ շարունակեց հիանալի կերպով
որպէս զի ժողովրդին սիրայօժար
ուշադրութիւնը գրաւէ սկզբէն (ինչ-
պէս կըսեն լատիներէն ad captan-
dem benevolentiam) . ի միջի այլոց
ըսաւ նաեւ թէ հայրենասիրութիւնը
կը տեսնուի ամեն կենդանի էակների
վրայ , թէ՛ մարդ և թէ՛ անասուն :
Բայց այդ խօսքեր շատ երկար չտե-
ւեցին և սկսաւ իւր ուղղութիւնէ չե-
ղելով դիտողութիւն ընել թէ հայրենա-
սիրութեան զգացումը վարդերեսներին
մէջ միայն կը զարգանայ այն աստի-
ճան որ իրենց նպատակի հասնիլ ե-
րեւակայելով իրենք զիրենք հայրե-
նիքի սիրոյն համար կը նետեն կրակի
և ջուրի մէջ և այդպէս կը մեռնին ,
առանց մի ծառայութիւն մատուցա-
նելու իրենց հայրենիքի : Իբրեւ օ-
րինակ ներկայացուց Բաժնատարայ
վարդերի կենդանիներ որոնք երբ ծա-
նիմարքա բերուեցան , հայրենիքի
կարօտը քաշելու հիւանդութենէն
(nostalgie) բռնուեցան և իրենք զի-
րենք ծովը նետեցին , կարծելով թէ
այդ կերպով նորէն պիտի երթան
հասնին իրենց հայրենիք և մեռան
ծովին մէջ :

Արդարեւ շատ գեղեցիկ մի վար-
դապետութիւն . և ինձ համար , պէտք
է խոստովանիմ , թէ բոլորովին նոր
մի վարդապետութիւն է այդ . . .
Ուրեմն վարդերեսները միայն կողեւոր-
ուին հայրենասիրութեամբ այն աս-
տիճան որ իրենց անձնական վտանգը
աչքերնին առած կը նետեն իրենք
զիրենք հուրին կամ ջուրին մէջ !!! :
Այդպէս ուրեմն ինչ ըսենք , Դուրեա-
նի վարդապետութեան համեմատ ,
սուրբ և քաջ Վարդանի համար որ
իր հաւատքի և հայրենիքի սիրոյն
համար այնչափ ոգեւորուած էր որ ,
չնայելով թշնամու մեծ բաղձութեան ,
պատերազմեցաւ անոնց դէմ և հայ-
րենիքի սիրոյն համար մեռաւ պա-
տերազմի դաշտին վրայ : Նա ալ բը-
նականապէս մի վայրենի էր Դուրեա-
նի վարդապետութեան (theorie) հա-
մեմատ . ալ սակայն մեր Հայաստա-
նեայց եկեղեցին սուրբերի կարգը
դասած է զինք և Դուրեանի փառ-

տաքանութեան հակառակ , նա կապ-
րի դեռ ամեն մէկ Հայի սրտին մէջ . .
Արթ. վարդապետը շարունակելով
իւր քարոզ , ըսաւ թէ երեք կապ
կայ որ կը պահպանեն հայ ազգու-
թիւնը . այսինքն լեզուն , պատմու-
թիւնը և կրօնը : Շա՛տ լաւ . ճիշդ է
այդ . բայց ինչ կը տեսնենք մենք
այսօր Կ. Պօլիս Աշրդեանի Պատրիար-
քութեան օրով : Միթէ արգիլուած
չէ՞ մեր գիրոսների մէջ Հայոց պատ-
մութեան դասատուութիւնը . միթէ
մեր հայ էֆէնտիների մէջ մինչև ան-
գամ խնդիր եղած չէ որ Հայոց
բարձրագոյն վարժարաններն փակուին
և հայ տղաքներ օսմանեան բարձ-
րագոյն վարժարաններն երթան : Գա-
լով կրօնքին , միթէ ամեն օր չե՞նք
իմանար որ Հայեր կրօնափոխ կը լի-
նին մի օտար տէրութեան պաշտպա-
նութիւնը վայելելու յուսով , որով-
հետեւ կը տեսնեն թէ բուն իսկ ի-
րենց Պատրիարք ո՛չ կը պաշտպանէ
և ո՛չ ալ կը յուսադրէ :

Անուհետեւ Ն. Արժանապատուու-
թիւն ըսաւ թէ ամեն մէկ Հայի պար-
տաւորութիւնն է հնազանդիլ եկեղե-
ցու գլխին , այսինքն Պատրիարքին ,
որպէս զի անոր ազգեցեղութիւն և հե-
ղինակութիւն բարձր պահուի : Շա՛տ
լաւ . բայց միթէ էջմիածնի կաթո-
ղիկոսը եկեղեցու գլխաւորը չէ՞ և
Աշրդեանի օրով ծրագրը չկարմուե-
ցա՞ւ Կ. Պօլիս որ Սիւրի կաթողիկո-
սութեան յարէին , Կիլիկիայի կաթո-
ղիկոսական աթոռն ընդունելով Թիւր-
քիաի համար : Ն. Արժանապատուու-
թիւն ըսաւ նաեւ իւր քարոզի մէջ .
«Վատահոլութիւն ունեցէք Պատրիար-
քին վրայ . չկայ մէկը որ անոր չափ
գիտնայ Հայ ժողովրդի պէտքերն .
նա իր պատանեկան հասակէն սկսեալ
ուսումնասիրած է Հայոց պատմու-
թիւնն և մանրամասնօրէն կուսումնա-
սիրէ Հայոց ունեցած յարաբերու-
թիւններն :» Առայդ , կը հարցնենք
միայն Ն. Արժանապատուութեան .
Պատրիարքը ո՞ր տեղ ըրած է այդ
բոլոր ուսումնասիրութիւններ (etude) .
-Արմաշի վանքին մէջ , վան զի , ինչ-
պէս ամեն մարդ գիտէ , նա իր ոտք
Հայաստանի հողին վրայ դրած ան-
գամ չէ :

Յետոյ քննելով Հայաստանի նախ-
կին թագաւորութիւնների վիճակը ,
Արթ. Դուրեան վարդապետ ըսաւ թէ՛
Հայոց թագաւորութեան թշնամիներն
եղած են միշտ Յոյներն և Պարսիկ-
ներն , Բայց միթէ խոհեմ մի քաղա-
քականութիւն է այդ , Հայ ազգը
Յոյներին և Պարսիկներին հետ իրար
ձգել , մինչդեռ ճիշդ այժմ նոքա
բարեկամութեամբ և բարեյօժարու-
թեամբ կը վարուին Հայ ազգին հետ :

Իւր քարոզի վերջեր աւելցուց թէ՛
«Շո եկած չեմ ձեր սրտի զգացում-
ներ խղճելու , ալ ձեզ խոնկեցնելու
քարոզելու :»

Նորին Արժանապատուութիւնն մէկ
ու կէս ժամ շարունակ քարոզեց . բայց
իւր ամբողջ քարոզի մէջ նա բէթ
մէկ անգամ արժան չհամարեց ար-

—Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներէն
կիսացուեն որ Ճօնթաունի մէջ մի մեծ
հրդեհ եղած է ուր 12—15 հազար մար-
դիկ մեռած են հրդեհին զոհ լինելով :
6000 դորժաւորներ կաշխատին այժմ
Ճօնթաունի աւերակները մաքրելու :

ՀԱՅԵՐԵՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
Հ Ա Յ Ո Ց

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

«Հայոց Հայրենասիրական Միութեան» նպատակն է աշխատել վարչական բարենորոգումներ մտցնելու թիւրքահայաստանի մէջ, Հայ ժողովրդի տեղական պետքերին համեմատ: Հայ ժողովրդի ցանկութիւնն է իրաւունք ստանալ ազատութեն ինքզինք կառավարելու որով միայն պիտի կրնան վերնալ այն հարստահարութիւններ որոնք այսօր Հայաստանի թշուառութեան և աւերակ դառնալուն պատճառ կը լինին:

«Հայոց Հայրենասիրական Միութիւն» իւր նպատակ իրագործելու համար իւր կարողութեան չափով կը գործադրէ ամեն յարմար եղած միջոցներն, ժամանակի պահանջներին համեմատ: Կաշխատի ներքին ոյժ գոյացունել Ազգին մէջ իւր ազատութեան համար, հրատարակութիւններ կանէ, դիմումներ կանէ որոց որ պէտք է և նիւթապէս ու բարոյապէս կը քաջալերէ անոնց որոնք անձնուիրութեամբ կաշխատին հայրենիքի ազատութեան գործին:

Միութիւնը կուսենայ իրեն բերան եղող լրագիր որ, բացի զանազան լուրեր տալէ իւրեր լրագիր, կը հաղորդէ ընդհանրութեան ինչ որ Միութիւնը ուզէ հաղորդել, տեղեկութիւններ կուտայ Հայաստանի և տարաբնակ Հայերի գրութեան վրայ և կը ծառայէ հայրենասիրական եռանդը արծարծելու Հայերին մէջ:

Ծանօթ. «Հայոց Հայրենասիրական Միութեան» անդամակցիլ կամ թղթակցիլ ուղղորդեն պէտք է դիմեն հետեւեալ հասցէին.

M. Portoukalian
(FRANCE) Marseille

ԾԱՆՈՒՅՈՒՄՆԵՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ Մ. ՓՈՐՓՈՒԳԱՆԵԱՆ

Ա. ՀԱՅ ԴԻԻՅԱԶՆՈՒՆԻ ՄԸ (Եւրոպայի մէջ բնակած մի Հայի Հայաստանի վերայ արած խորհրդածութիւններովն կը սկսի և մի Անգլիացու բերնով կը պատմէ Երեսնացի մի հայ ազգիւն հաստատամտութիւնը մահմետական կրօնը չընդունելու և իր հայ նշանածի հաւատարիմ մնալու համար): 30 սանթիմ.

Բ. ՀԱՅ ԳԻԻՂԱՅԻ (սպառած...)

Գ. ՍԱՂԱՄԱՆ ԻՍՐԱԵԼԻ (Հայաստանի ազատութեան ցանկացող մի Հայի մաղթանքներն և մտածումներն են Սաղմոսի ոճով գրուած): 40 սանթիմ.

Դ. ԱՅՏՈՒԹԻՒՆ ՊՈՒՂԱՐԻՈՅ ԵՒ ԿԵՆԱՍԳՐՈՒԹԻՒՆՔ ՊՈՒՂԱՐ ԱՊՏԱՄԻՐԱՅՍՅ (Պուլար ազգին իր ազատութիւն ձեռք բերելու համար մէկ դարէ ի վեր արած ջանքերի խիստ հետաքրքրաշարժ նկարագրութիւնն է): 1 ֆր. 50 սանթիմ.

Ե. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԹՇՈՒՆՆԵՐԸ.— Հայաստանցիների թշուառութեան

գլխաւոր աղբիւրն եղող պանդուխտութիւնը մեր ազգային նորընտիր վիպասանի գրչին նիւթ եղած է ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԹՇՈՒՆՆԵՐԸ անուն վէպին մէջ: Իրական կեանքէ առնուած այդ վէպ որ մաս առ մաս կը հրատարակուէր Արմէնիայի մէջ, առանձին տետրակով ևս հրատարակուած է այժմ և կը ծախուի Մեծ Հեղինակին Պարոն Մկրտիչ Թիւթիւն՝ ճիշդֆի մօտ, ինչպէս նաեւ Արմէնիայի խմբագրատունը):

1 ֆր. 20 սանթիմ:
Զ. ԳԱՄԱՆ ԲԱԹԻՊԱՆ—ԺՈՂՈՎՐԻՍԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆ յետ այբուբենի աւարտելուն: (Մեծանուն Հայ բանաստեղծին վերջերս գրած ազատաշունչ ընտիր ոտանաւորներէն 3ը՝ որոնք իւր «Բանաստեղծութիւններ»ի հաւաքածոյին մէջ չեն գտնուիր, առանձին տետրակով հրատարակուած են): Այս տետրակէ որի շահը բարեգործական մի նպատակի յատկացած է, 50 հատը մէկ անգամէն գնողին կը տրուի 50 հատը 2 ֆրանք. 50 սանթիմի, որ ըսել է հատը 5 սանթիմ կամ 10 փարա թրքական:

Հատով կը ծախուի 0.10 սանթիմ.
Վերոյգրեալ բոլոր գիրքերը կը ծախուին, փոստի ծախքը Արմէնիայի խմբագրատունէն վճարուելով:

ՀԱՅ ՊԱՏՈՒԹԻՒՆԿՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐԸ

1878ին Պէրլին գնացած Հայ պատուիրակութեան պատկերը՝ գեղեցիկ թղթի վրայ առնուած և պատուիրակների անուններն հայերէն և ֆրանսերէն տառերով միանգամայն տրւած պատկեր, կը ծախուի Արմէնիայի խմբագրատունը, Գինն է 1 ֆրանք, փոստի ծախքն խմբագրատունէն վճարուելով:

ԾԱՆՈՒ ԳԻՐԲԵՐ

Հետեւեալ գիրքերն կարելի է ստանալ Արմէնիայի խմբագրատունէն, իրենց առջեւ նշանակուած գիներով և փոստի ծախքը խմբագրատունէն վճարուելով:

Արժէքը կանխիկ չվճարուած գիրք չըրկուի:

ՍԻՍՈՒՄԸ կամ Համադատուած Հայ կական Կիլիկիոյ. Հ. Աւետիք Ալիշանի այս հրաշակերտ ոչ միայն ամենամեծ պատիւ կը բերէ բազմաթիւ մուսուլման հայրենադիրութեան և հայրենասիրական զգացման, այլ և մեծ պարծանք է ամբողջ Հայութեան համար որի փառաւոր յիշատակներն աւերակների մէջէն և դաւաւոր փոշիների տակէն դուրս բերել յաջողած է: Կիլիկիան, մեր վերջին թագաւորութեան օրանն ու գերեզմանը, ներկայացուած է այս գրքի մէջ իւր ամեն մանրամասնութիւններով: Ընթերցողը կը գտնէ այնտեղ պատմական, աշխարհագրական, տեղագրական, բնախօսական ևն. ևն.

Հին ու նոր տեղեկութիւններ, Հայ թագաւորների հրովարտական, իշխանաւարական, դատաւարական ևն. հետաքրքրաշարժ ծանօթութիւններ ու անձի ուսումնասիրութեան և խուզարկութեանների արդիւնքն եղած են: Հայ գրականութեան մէջ երեւցած այդ հրաշակերտ՝ որ հայրենասուէր վարդապետին Հ. Աւետիք Ալիշանի ճարտար և անխնայ ձեռքովը կանգնած է ցոյց տալու համար մեր Կիլիկիան թագաւորութեան փառքն ու պարծանքը, արժան է որ զարգարէ ամեն մէկ Հայի գրագրանը իր ամեն Հայ իրաւունք ունի պարծենալու անով:

Գրքին սկիզբը կայ Վեր. հեղինակին պատկերը: Ամբողջ գործը՝ բացի մի ընդարձակ ներածութենէ, կը պարունակէ 392 երկնիքեան երեսներ: Տպագրուած է ընտիր տեսակ թղթի վրայ և ունի 235 գեղեցիկագիծ պատկերներ որոնք կը ներկայացունեն Կիլիկիայի գեղեցիկագիծ տեսարանները: Ունի նաև Կիլիկիայի աշխարհագրական նքագիծ մէկ քարտէզը:

ՍԻՍՈՒՄԸ առաջնակարգ տեսակ կը (լաւագոյն թղթի վրայ տպագրուած և 13ի չափ գունաւոր պատկերներով և պարզեւագիծներով (35 ֆրանք):

Նոյնը Բ. կարգի (առանց գունաւոր պատկերների) 40 ֆրանք:

Նոյնին ՀԱՄԱՌՕՏՈՒԹԻՒՆԸ (Այս վերջին տեսակ որ 1885 թ. «Բազմաւէպ»ի իւր վերջին եռամսեայ պրակն հրատարակուած է, աշխարհաբար լեզուով քաղուածներ կը ներկայացունեն ՍԻՍՈՒՄԸ նոր գրուած է գրաբար լեզուով—թէ և ոչ խրթին և անհասկանալի ոճով— և ծանօթութիւններ կուտայ Սիսուանի պարունակութիւններին վրայ այնպէս որ զայն չունեցողին ցանկութիւնը կը գրգռէ ունենալու համար և ունեցողին ալ մի լաւ առաջնորդ կը լինի այդ ընդարձակ աշխատութեան մէջ գիտող աչքով չընկնու և հետազոտելու համար: 3 ֆր. 50 սանթիմ.

—ԿԻԻԼԶԱՐԻ.— Եւրոպայի զանազան կողմերն և այլ տեղեր ցրուած Հայ գաղթականութիւններին մէջ զժրագլուպէս շատեր կան մեր հայրենակիցներէ որոնք թուրքերէն խօսիլ չկրնան լայց հայերէն լեզուն չեն հասկնար որ կարգան իրենց ազգային տեղով գրուած «Հայոց պատմութիւն»ներն: Այդպիսիներին կը ներկայացունենք ահա ԿԻԻԼԶԱՐԻ նոր 2ամէն Հ. Միքայէլ վարդապետի գրած եռահատոր ընդարձակ Հայոց պատմութիւնէն քաղելով մէկ հատորի մէջ ամբողջութեամբ և հայերէն տառերով ու թրքերէն լեզուով գրուած, կը ներկայացունեն մեր Հայ ազգի պատմութիւնը:

Գինն է 5 ֆր. և 60 սանթիմ, փոստի ծախքը վճարուելով Արմէնիայի խմբագրատունէն. իսկ Մարտիլի մէջ գնողներին համար 5 ֆրանք:

—ԳԱՄԱՌ. ԳԱՐԻԿԱ— ԱՅՏ ԵՐԳԵՐ. (Գամառ Գարիկալի «Բանաստեղծու-

թիւններ»էն Ազատ Երգերի մասը առանձին տետրակով տպագրուած) 20 սանթիմ.

—ԸՆՏԻՐ ՀԱՅԱՅՈՒՆՔ. Մեր ազգային պատմութեան մէջ անուանի եղողներէ 13 անձի լուսանկար պատկերները կը պարունակէ այցաքարտի մեծութեամբ (format carte de visite), անոնց ամեն մէկին վրայ ալ 5էն 11 երեսի չափ պատմական տեղեկութիւններով: Այդ 13 անձեր են՝ Հայկ, Տիգրան Բ, Արտաշէս Բ, Սալմիսիկ, Աշխէն Տիկին Հայոց, Խոսրովիդուխտ, Մեծն Վարդան Մամիկոնեան, Ներսէս Կամարական, Գալ Վահան Մամիկոնեան, Լեւոն Ա Ռուբինեան թագաւոր Հայոց, Մովսէս Խորենացի, Անանիա Շիրակացի և Ներսէս Լամբրոնացի: Գին 8 ֆր.

—ԱԶԳԱՍԷՐ (Վեհակի Միւթարեան Պատ. Միարանութեան հրատարակած այս գիրք որ 226 երեսներէ բաղկացած է, կը բացատրէ թէ ինչպէս համար և ինչպէս պէտք է որ մարդ սիրէ իւր ազգ և հայրենիք և ցոյց կուտայ թէ ինչ բարոյական պակասութիւններ կը տիրեն մեր ազգի մէջ—թէ՛ օտար ազգերի և թէ՛ մեր ազգի պատմութեան ազգասէր անձեր օրինակներ բերելով, անոնց կենսագրութիւններ կը ներկայացունեն ընթերցողին: Լեզուն Կ. Պոլսի հին աշխարհաբարու ոճն ունի և տեղ տեղ մի քանի բառերի թուրքերէն եւս նշանակուած է փակագծի մէջ, առանձիններն ալ դիւրահասկանալի լինելու համար): 2 ֆր. 70 սանթիմ.

—ՀԱՄԱԹՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ (Հայր Մանուէլ Քաջուրի գրած հնախօսութիւնն է, 300 երեսներէ բաղկացած, որի մէջ համառօտիւ տեղեկութիւններ տրուած են Հայաստանի քաղաքական հին կառավարութեան ձեւերին, նախարարական և ղեկավարական բաժանումներին, պատերազմական գործիքներին, նախարարական և ժողովրդական զգեստներին, ազգային սովորութիւններին, օրէնքներին, դրամներին վրայ ևն.) 3 ֆր.

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ԱԶԳԵՐ

Բաժնորդագրութիւններն կոսիին ամեն ամսի մէկէն կամ 16էն և կանխիկ կը վճարուին: Բանի ամսի համար որ ուղուի, կարելի է բաժնորդ գրուիլ, միայն թէ բաժնորդագրութիւններն կրնան ընդունուիլ մինչեւ Դ տարէջջանի վերջին ամսին միայն, այսինքն ՄԻՆԶԵՒ 1889 ՅՈՒՂԻՍ ԱՄՍԻ ՎԵՐԶ և Ո՛Չ ԱԻԵԼԻ ՏԵՒՈՂՈՒԹԵԱՐ: Այնուհետեւ, եթէ յաջողինք, մտադիր ենք նոր կարգադրութիւններ անել, աւելի լաւ գիրքի մէջ գնելու համար Արմէնիան:

ՏՆՕՐԷՆ—ԽՄԲԱԳԻՐ
Մ. ՓՈՐՓՈՒԳԱՆԵԱՆ
Le Gérant: FÉLIX ENFFANTIN.

ՄԱՐՍԵՅԼ
Հայրենի տպարան Մ. Փորթուգալեանի
Marseille. — Imprimerie du Midi, M. SCHICKLER
rue Vacon 50.